

**Cyfoeth
Naturiol**
Cymru
**Natural
Resources**
Wales

Crynodeb Dalgylch Rheoli Ynys Môn

Cynnwys

1. Cefndir crynodeb y dalgylch rheoli.....	3
2. Dalgylch Rheoli Ynys Môn.....	4
3. Statws presennol yr amgylchedd dŵr	5
4. Y prif heriau.....	7
5. Amcanion a mesurau.....	10
6. Gwarchod Dyfroedd Cymru	16

1. Cefndir crynodeb y dalgyrch rheoli

Mae'r crynodeb rheoli dalgyrch hwn yn cefnogi **Cynllun Rheoli Basn Afon Gorllewin Cymru 2015** sydd wedi cael ei ddiweddarau. Ynghyd â gwybodaeth fanwl ar wefan **Arsylwi Dyfroedd Cymru**, bydd y crynodeb hwn yn helpu i lywio a chefnogi'r gwaith o gyflenwi gwelliannau amgylcheddol lleol i'n dŵr daear, afonydd, llynnoedd, aberoedd ac arfordiroedd. Mae gwybodaeth am **Arsylwi Dyfroedd Cymru** i'w gweld yn Adran 6.

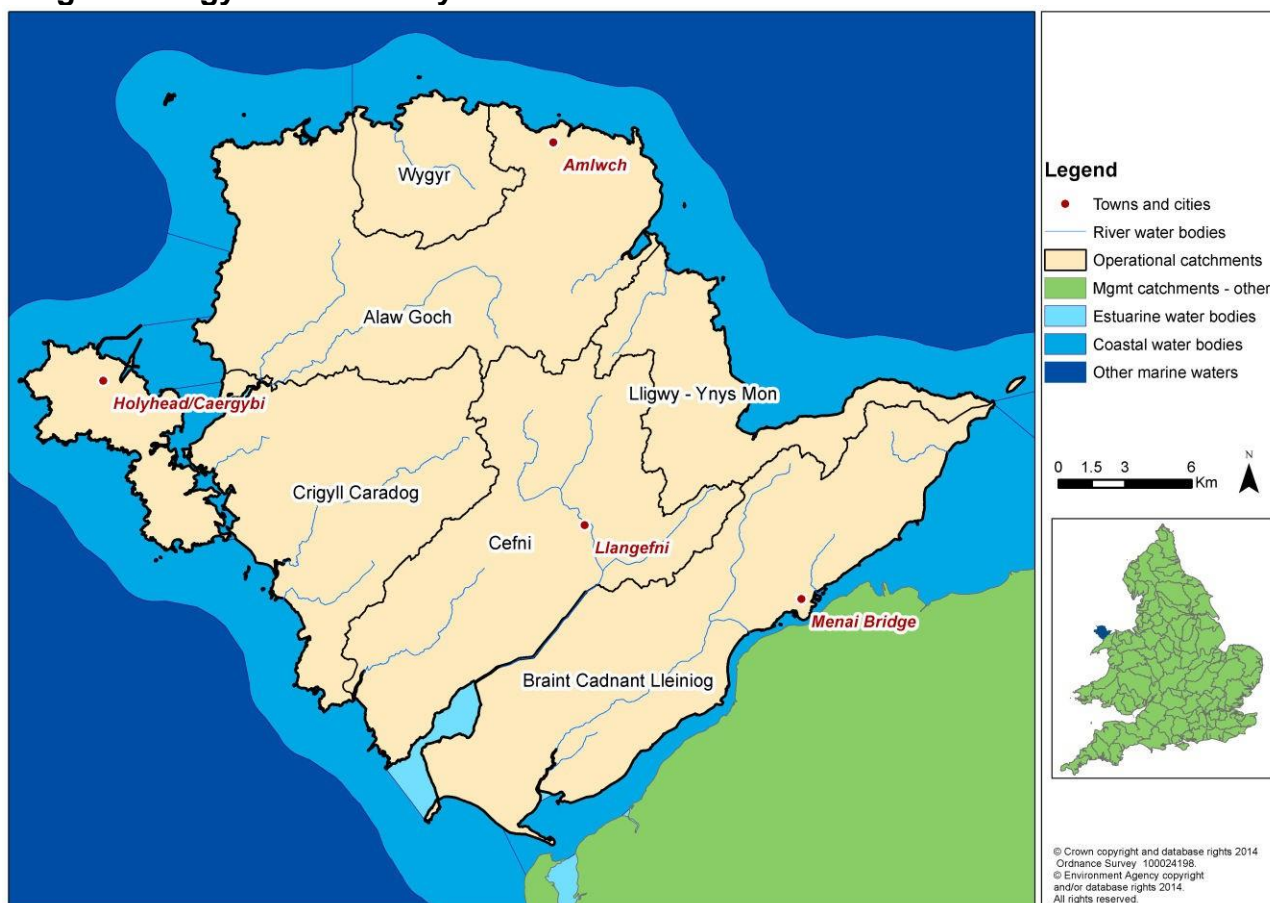
Mae Cyfoeth Naturiol Cymru wedi mabwysiadu'r dull ecosystem o'r dalgyrch i'r arfordir. Golyga hyn fod angen bod yn fwy cydgysylltiedig yn y ffordd y rheolwn yr amgylchedd a'i adnoddau naturiol i gyflawni manteision economaidd, cymdeithasol ac amgylcheddol i gael Cymru fwy iach a mwy cadarn. Mae'n golygu ystyried yr amgylchedd yn ei gyfanrwydd, er mwyn i bawb sydd â diddordeb yn y dalgyrch bwysu a mesur y dystiolaeth a gosod blaenoriaethau ar gyfer y gofynion cystadleuol niferus ar ein hadnoddau naturiol mewn ffordd fwy integredig a chyflawni'r uchelgais yr ydym yn ei rhannu ar gyfer y lle.

Mae'r Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr yn darparu fframwaith trosfwaol mawr ar gyfer rheoli basn afon. Mae'r Gyfarwydddeb Llifogydd yn nodi ffordd strategol o ymdrin â chynllunio rheoli perygl llifogydd. Mae cynllun rheoli perygl llifogydd cyfredol wedi cael ei gynhyrchu ochr yn ochr â **Chrynodeb Cynllun Rheoli Basn Afon Gorllewin Cymru** a ddiweddarwyd yn 2015. Mae'r cynllun rheoli perygl llifogydd yn rhoi manylion sut y bwriadwn reoli perygl llifogydd ar draws dalgyrch y basn afon trwy flaenoriaethu'r cymunedau hynny sydd yn y perygl mwyaf o ddiodef llifogydd a thrwy fanylu'r mesurau y bwriadwn eu cymryd i reoli'u perygl.

Gyda'i gilydd bydd y cynllun rheoli perygl llifogydd a'r cynllun rheoli basn afon yn llywio penderfyniadau pwysig, yn cyfarwyddo buddsoddi a gweithredu, ac yn cyflawni manteision sylweddol i gymdeithas ac i'r amgylchedd.

2. Dalgylch Rheoli Ynys Môn

Ffigur 1. Dalgylch Rheoli Ynys Môn

Mae tirwedd Ynys Môn yn cael ei dylanwadu'n helaeth gan amaethyddiaeth. Mae twristiaeth o bwysigrwydd economaidd mawr i'r ynys, ac mae cynnal ansawdd yr amgylchedd cyffredinol, y dyfroedd ymdrochi a'r hamdden sy'n gysylltiedig â'r dŵr yn flaenoriaeth uchel. Mae gan yr ynys lawer o safleoedd a ddynodwyd at ddibenion cadwraeth a bioamrywiaeth. Mae gan y morlin o glogwyni a thraethau tywodlyd 13 o ddyfroedd ymdrochi a ddynodwyd gan yr EU, yn ogystal â gwelyau pysgod cregyn dynodedig. Ceir nifer o ystadau diwydiannol bach ger y prif ganolfannau poblogaeth megis Llangefni, a Chaergybi â'i derfynfa fferi. Mae gorllewin yr ynys yn barth perygl nitradau. Mae nifer o lynnoedd ar Ynys Môn wedi'u haddasu ar gyfer cyflenwi dŵr cyhoeddus.

Ym mis Chwefror 2014 cynhaliwyd gweithdy dalgylch rheoli Ynys Môn ym Miwmares. Yn ystod y digwyddiad hwn nodwyd manteision y dalgylch. Roedd y rhain yn cynnwys;

- Bioamrywiaeth – arfordiroedd a gwlypdiroedd. Cors Malltraeth, Corsydd Môn, acwafeithrin morol – cregyn gleision yn Afon Menai, rhywogaethau Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth e.e. dyfrgwn a llygod y dŵr
- Cynhyrchu bwyd.
- Hamdden a Thwristiaeth – traethau, pysgodfeydd, cerdded Lôn Las Cefni a Llwybr Arfordir Cymru,
- Cynhyrchu ynni – Wylfa
- Dŵr fel adnodd i yfed, dyrhau a mordwyo
- Coetiroedd – fel adnodd ac ar gyfer eu pwysigrwydd ecolegol eu hunain, coetiroedd Pentraeth, Coedwig Niwbwrch

- Archaeoleg, cynhanes

Mae Cyfoeth Naturiol Cymru yn parhau i weithio mewn partneriaeth ag amrywiaeth o bartneriaid a sectorau mewn ffyrdd arloesol er mwyn i ni gyflawni hyd yn oed yn rhagor gyda'n gilydd. Cyflwynir enghraifft o un o'r prosiectau a gyflawnwyd o fewn y dalgylch rheoli hwn yn ystod y 3 blynedd diwethaf fel astudiaeth achos ar dudalen 9.

Am ragor o wybodaeth ynglŷn â phrosiectau gweler gwefan **Arsylwi Dyfroedd Cymru**

2.1 Ffeithiau allweddol¹

Rydym yn defnyddio'r term cyrff dŵr i helpu i ddeall a rheoli'r amgylchedd dŵr. Mae corff dŵr yn afon, llyn, dŵr daear neu ddŵr arfordirol, neu'n rhan o'r rhain. Dengys nifer y cyrff dŵr a'u math yn y dalgylch rheoli yn y tabl isod

Tabl 1. Nifer y cyrff dŵr a'u math

Nifer y cyrff dŵr	Naturiol	Artiffisial	Wedi'i addasu'n sylweddol	Cyfanswm
Afon*	17	0	3	20
Llyn	3	0	2	5
Arfordirol	4	0	2	6
Aberol	3	0	1	4
Dŵr daear	4	0	0	4
Cyfanswm	31	0	8	39

Mae ardaloedd yn y dalgylch lle cydnabyddir bod yr amgylchedd dŵr o bwysigrwydd penodol, gan gynnwys cynefinoedd bywyd gwylt prin, dyfroedd ymdrochi neu ardaloedd o gwmpas ffynonellau dŵr yfed. Gelwir yr ardaloedd hyn ar y cyd yn ardaloedd gwarchoddedig a nodir eu manylion yn y tabl isod.

Tabl 2. Ardaloedd gwarchoddedig yn y dalgylch rheoli

Ardal Warchoddedig	Nifer
Dyfroedd Ymdrochi	13
Ardaloedd Gwarchoddedig Dŵr Yfed	6
Natura 2000 a safleoedd Ramsar	9
Parthau Perygl Nitradau	1996ha
Dyfroedd Pysgod Cregyn	4
Cyfarwyddeb Trin Dŵr Gwastraff Trefol – Ardaloedd sensitif	0

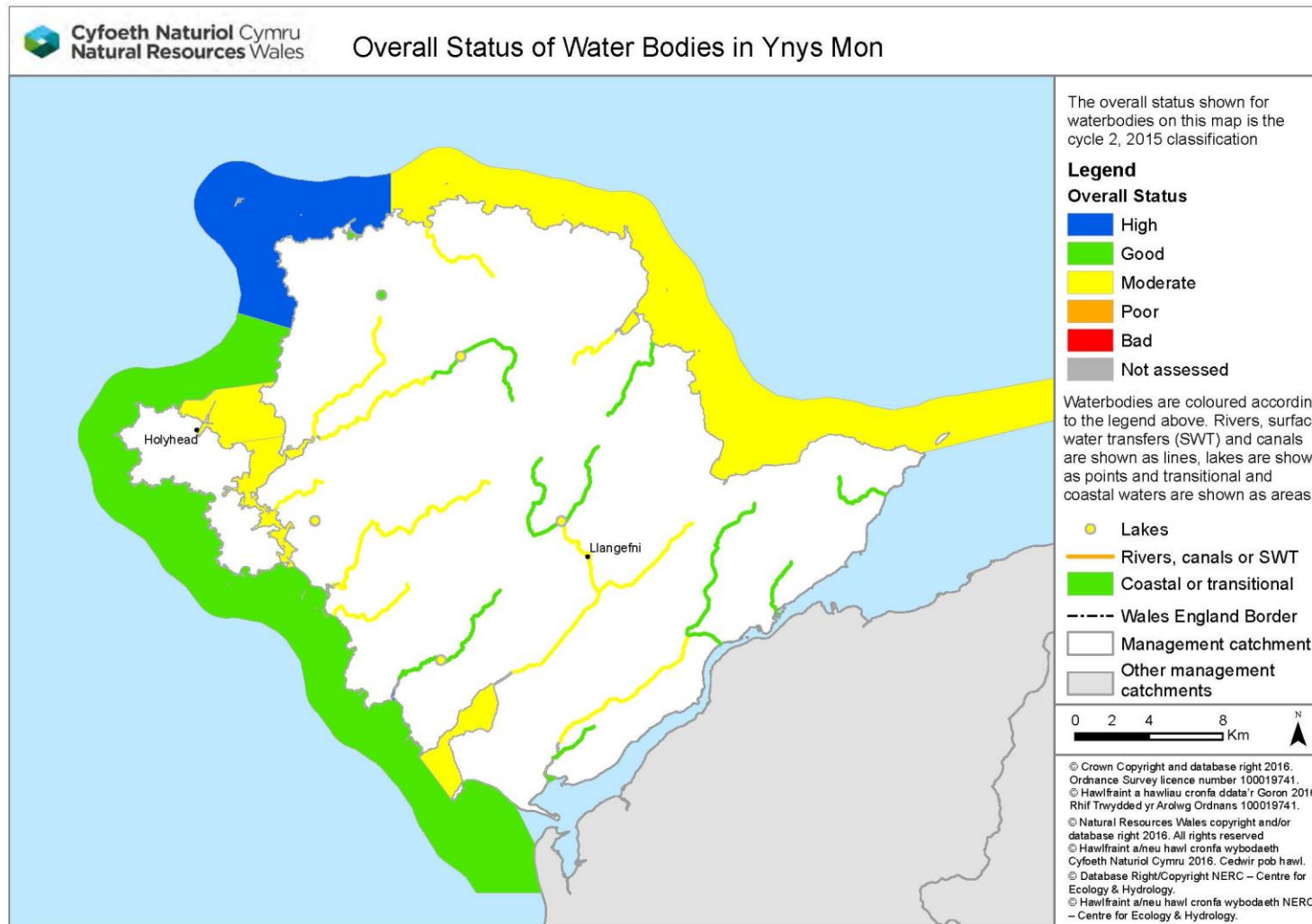
¹ Mae gwahaniaethau yn y cyrff dŵr a nifer yr ardaloedd gwarchoddedig o'u cymharu â chynlluniau'r cylch cyntaf a chynlluniau drafft yr ail gylch. Mae hyn oherwydd newidiadau yn y rhwydwaith cyrff dŵr yn ogystal â gwelliant o ran y methodolegau mapio a'r rheolau rhwng cyrff dŵr, dalgylchoedd rheoli ac ardaloedd gwarchoddedig.

3. Statws presennol yr amgylchedd dŵr

Rydym yn asesu cyflwr cyrff dŵr trwy fonitro, sy'n cynhyrchu statws dosbarthiad. Dangosir statws presennol pob corff dŵr yn ffigur 2. Noder, ers 2009 rydym wedi diweddarau rhai o'r systemau a ddefnyddiwn i ddsbarthu cyrff dŵr, gan gynnwys newidiadau i rai safonau a ffiniau cyrff dŵr.

O fewn y dalgylch rheoli hwn, mae 6% o'r cyrff dŵr arwyneb wedi cyflawni statws uchel, mae 37% wedi cyflawni statws da a 57% wedi cyflawni statws canolig. Nid oes unrhyw gyrff dŵr wedi cyflawni statws cyffredinol gwael neu ddrwg.

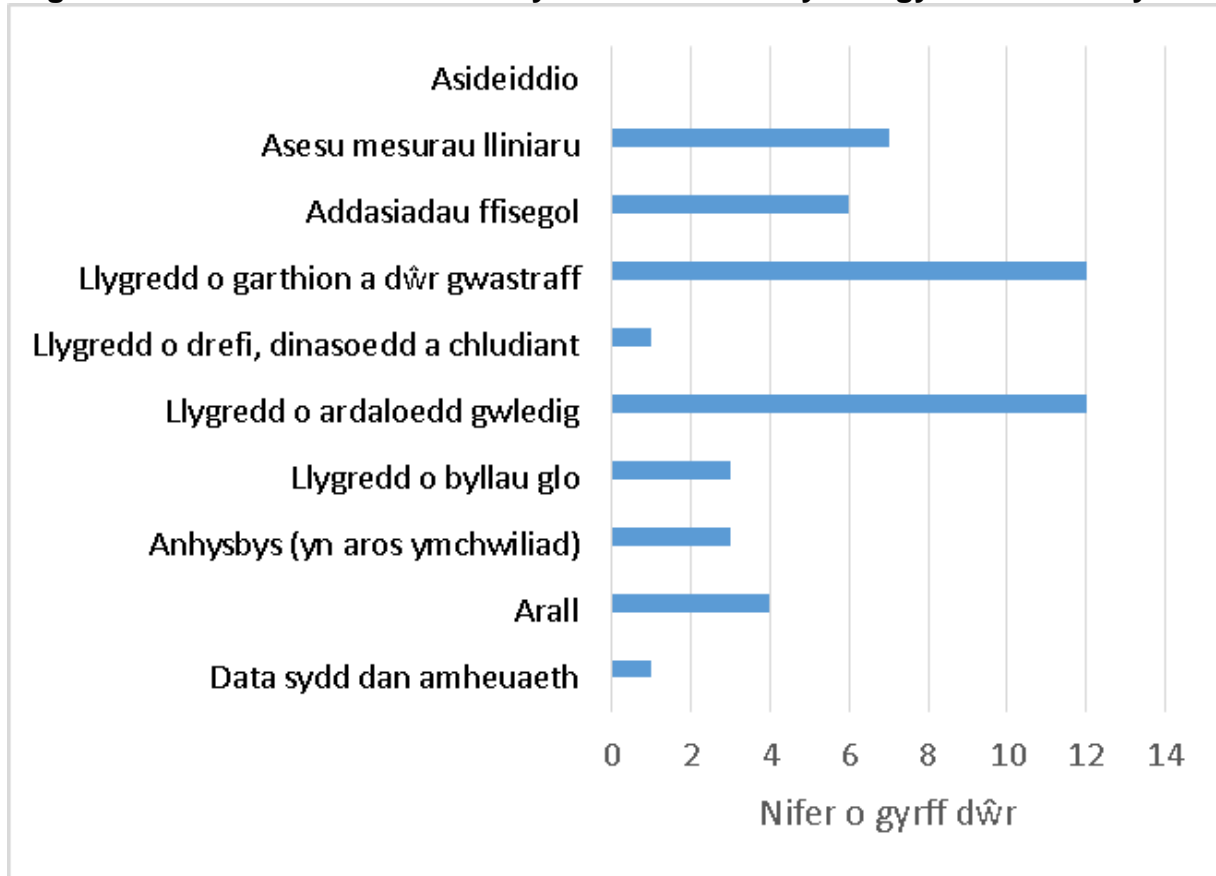
Ffigur 2. Statws presennol Dalgylch Rheoli Ynys Môn (dosbarthiad 2015)

4. Y prif heriau

Rydym wedi cynnal rhaglen o ymchwiliadau i wella ein dealltwriaeth o'r achosion ynghylch pam nad yw cyrff dŵr yn cyflawni'r safonau gofynnol. Crynhoir canlyniadau ein canfyddiadau yn Ffigur 3. Rhestrir y rhesymau dros beidio â chyflawni statws da dan y Problemau Sylweddol o ran Rheoli Dŵr yn unol â'r Cynllun Rheoli Basn Afon diweddaraf. Mae'r graff isod yn dangos nifer y cyrff dŵr a restrir dan bob Problem Sylweddol o ran Rheoli Dŵr i ddangos y prif broblemau yn y dalgylch rheoli, efallai bod gan bob corff dŵr fwy nag un rheswm dros beidio â chyflawni statws da. Asideiddio - mae canran y cyrff dŵr wedi cael eu cynnwys gyda chategorïau eraill Problemau Sylweddol o ran Rheoli Dŵr.

Ffigur 3. Rheswm dros beidio â chyflawni statws da yn Nalgylch Rheoli Ynys Môn

Rhesymau dros beidio â chyflawni Statws Da

Mae gorfaethu, yn enwedig gan ffosfforws, yn effeithio ar rai o'r llynnoedd ac un afon ar yr ynys, yn cynnwys Llyn Dinam, Llyn Coron ac Afon Goch Dulas. Gall hyn achosi twf algaid gormodol, sy'n effeithio ar ddefnydd arall y dŵr yn cynnwys tynnu dŵr yfed, genweirio, cadwraeth bywyd gwylt a rhoi dŵr i dda byw. Mae rheoli tir amaethyddol, ac arllwysadau o driniaethau dŵr gwastraff a thanciau carthion yn ffynonellau sy'n cyfrannu at hyn hefyd. Gall gwasgaru gwastraff ar dir hefyd fod yn ffactor, ac mae nifer o unedau amaethyddol dwys ar raddfa fawr ar yr ynys sy'n gwaredu gwastraff yn gyson yn y modd hwn. Mae gollyngiadau dŵr mwyngloddiau sy'n gyfoethog o'r fwynglawdd metel asidig wedi'i adael ym Mynydd Parys yn cael effaith sylweddol ar Afon Goch Amlwch. Mae bacteria o driniaethau dŵr gwastraff a thir amaethyddol yn beryglus i bysgod cregyn ac ansawdd dŵr ymdrochi o gwmpas y morlin.

4.1 Adborth ar heriau

Mae angen i ni gydweithio i sicrhau y cyflawnir amcanion cyffredinol y Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr, ac er mwyn cydweithio'n effeithiol mae angen i ni gytuno ar y problemau a'r datrysiadau. Mae'r adran ganlynol yn cynnwys rhai o'r problemau a godwyd fel rhan o'r gweithdy a'r ymgynghoriad; fodd bynnag, nid yw'n rhestr lawn.

- Rheoli rhywogaethau goresgynnol e.e. minc, gwasgariad planhigion goresgynnol ar hyd coridorau afonydd
- Effaith bosibl ar safleoedd dynodedig a thirwedd o ddatblygiadau cysylltiedig yr Ynys Ynni
- Llygredd o danciau carthion a draeniad preifat nad ydynt yn rhan o'r system garffosiaeth gyhoeddus, effaith ar ddŵr wyneb a dŵr daear
- Mae llygredd gwasgaredig amaethyddol yn effeithio ar ddŵr wyneb a dŵr daear
- Cynnydd yn y galw am ddŵr ar Ynys Môn e.e. Wylfa Newydd, gorsafoedd pŵer sglodion Coed
 - Dirywiad mewn cynefinoedd a rhywogaethau dŵr

Astudiaeth Achos – Prosiect

Mae'r corydd a fu unwaith yn a'u hatgyweirio; mae'r gweddil oherwydd nifer o resymau. Ma yn digwydd oddi ar y safle, me amaethyddol.

Felly, mae Cyfoeth Naturiol Cy Ymddiriedolaeth Bywyd Gwylt Pori Leol Ynys Môn i greu dull cynllun uchelgeisiol i reoli cad gwasanaethau ecosystemau a gyfanrwydd.

Mae **prosiect LIFE Corydd UE**, eisoes wedi cael effaith sy sy'n effeithio ar gyflwr a hydrol eu rhoi ar waith i leihau a chae ddŵr yfed i lawr yr afon ac yn h Gyfarwydddeb Fframwaith Ddŵr. Nod y Dirwedd Fyw hon yw creu ddatblygu cyfleoedd i fusnesau

Mae Ymddiriedolaeth Bywyd Gwylt phartneriaid i wella a chysylltu safleo gyflawni trwy sicrhau rheoli priodol, cre y dalgylch. Bydd hyn yn cyflawni nodau'r

Bydd yr Ymddiriedolaeth yn hyrwyddo Glast wella cynefinoedd i greu coridorau bywyd gwyl torlannol, ffosydd a phyllau. Mae'r Ymddiriedolaeth

rhanddeiliaid i ddifa **rhywogaethau estron goresgy**

Neidiwr o ardal y Dirwedd Fyw ac ar draws Ynys Môn.

Partneriaid Allweddol: Cyngor Sir Ynys Môn, Cyfoeth Naturiol Cymru, Croeso Cymru, PONT a Dŵr Cymru.

© Damian Hughes DPH Photography

5. Amcanion a mesurau

Mae'r adran hon yn amlinellu'r hyn rydym yn bwriadu ei gyflawni a'r mesurau y mae angen eu rhoi ar waith. Ein nod yw datblygu rhaglen integredig sengl o fesurau erbyn 2021 sy'n bodloni amcanion y Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr, gan gynnwys:

- **Atal dirywiad mewn statws**

Ni chaniateir i statws cyrff dŵr ddirywio o'r statws cyfredol.

- **Cyflawni'r amcanion ar gyfer ardaloedd gwarchoddedig**

Cyflawni'r safonau a nodir gan y gyfarwyddeb berthnasol y cawsant eu dynodi oddi tani.

Ar gyfer safleoedd Natura 2000 sy'n ddibynnol ar ddŵr, y nod yw cyflawni amcanion cadwraeth. Mae sicrhau statws da erbyn 2021 yn garreg filltir tuag at yr amcan hwn.

- **Anelu at sicrhau statws cyffredinol da ar gyfer dŵr wyneb a dŵr daear**

Gweithredu mesurau i sicrhau statws cyffredinol da lle maent yn dechnegol ymarferol heb fod yn anghymesur o ddrud.

5.1 Mesurau

Rydym wedi adolygu'r rhesymau pam nad yw'r cyrff dŵr yn cyflawni amcanion ac rydym wedi nodi mesurau gofynnol. Rhennir y mesurau yn ddau grŵp:

Mae **mesurau cenedlaethol** yn berthnasol i Gymru gyfan, neu i'r Deyrnas Unedig. Yn gyffredinol mae'r rhain yn gosod y dull gweithredu deddfwriaethol, polisi neu strategol. Maent yn cynnwys, er enghraifft, gwaharddiad cenedlaethol ar ddefnyddio cemegyn penodol neu strategaeth genedlaethol ar gyfer blaenoriaethu ac ariannu'r gwaith o adfer mwyngloddiau segur. Ceir rhestr o'r holl fesurau cenedlaethol sydd ar gael yn y Cynllun Rheoli Basn Afon diweddaraf ac ar wefan Arsyllwi Dyfroedd Cymru.

Mae **mesurau lleol** yn benodol i'r ardal basn afon neu ran ohoni. Er enghraifft, cael gwared ar blanhigion goresgynnol ar hyd afon ddynodedig neu ymgyrch leol yn targedu camgysylltiadau ar draws ystâd ddiwydiannol. Bydd manteision amrywiol i lawer o'r camau gweithredu a restrir hefyd. Er enghraifft, mae cynlluniau draenio trefol cynaliadwy yn helpu i leihau llygredd trefol, llygredd carthion a newidiadau i lefelau dŵr. Mae'r tabl isod yn crynhoi'r mathau o fesurau lleol sydd eu hangen ar gyfer rheoli'r dalgylch, yn seiliedig ar ofynion y rhesymau dros beidio â chyflawni statws da ac ardaloedd gwarchoddedig. Gan gynnwys camau gweithredu o gronfa ddata Camau Gweithredu N2K a fydd yn helpu'r Ardal Gadwraeth Arbennig/Ardal Gwarchodaeth Arbennig/Ramsar i gyflawni statws cadwraeth ffafriol ar gyfer nodweddion sy'n ddibynnol ar ddŵr; er enghraifft: rheoli arfordiroedd yn briodol.

Mae'r categorïau lefel uchel yn disgrifio'r mathau o gamau gweithredu sydd eu hangen ac yn fras yr opsiynau sydd ar gael, gan gynnwys mesurau gwirfoddol a rheoleiddiol. Ar raddfa leol efallai na fydd rhai o'r opsiynau sy'n cael eu disgrifio yn cael eu hystyried yn briodol. Ceir gorgyffwrdd rhwng rhai categorïau. Mae'r tabl hefyd yn dangos nifer y cyrff dŵr sydd angen y math o fesur, dylid defnyddio rhifau'r cyrff dŵr yn y tabl hwn fel arweiniad i ddangos pa mor sylweddol yw'r broblem yn y dalgylch, a bydd y rhifau hyn yn newid yn ystod y rhaglen chwe blynedd. Mae data rhesymau dros beidio â chyflawni statws da cyfredol ar gael ar wefan **Arsyllwi Dyfroedd Cymru** a dylid cyfeirio atynt cyn cwmpasu mesurau lleol.

Tabl 3. Rhestr arfaethedig o fesurau lleol sy'n ofynnol ar gyfer Dalgylch Rheoli Ynys Mon

Mesur	Disgrifiad	Nifer y cyrff dŵr
Mynd i'r afael â llygredd aer	Rheoli allyriadau i leihau nitrogen a gwaddod asidig.	7

Mesur	Disgrifiad	Nifer y cyrff dŵr
Mynd i'r afael â llygredd yn y tarddle	Ymchwilio i lygredd o darddleoedd a'i reoleiddio. Mae hyn yn gorgyffwrdd â "lleihau llygredd o ollyngiadau carthion" a "gollyngiadau dŵr gwastraff eraill".	5
Rheoli prosesau a gwaddod arfordirol yn briodol	Mesurau i ddiogelu ac adfer cyfanrwydd systemau twyni	7
Cwblhau'r cylch cyntaf o ymchwiliadau	Yr holl ymchwiliadau parhaus dan y Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr o raglen y cylch cyntaf.	16
Rheoli draeniad a lefelau dŵr	Ymchwilio a gweithredu newidiadau i drefniadau a strwythurau draenio tir i adfer lefelau dŵr.	11
Carthu a rheoli silt	Yn cynnwys lleihau siltio yn y tarddiad drwy reoli tir, a gweithredu systemau carthu a gwaredu silt cynaliadwy.	4
Hwyluso symudiadau pysgod a gwella cynefinoedd	Cael gwared ar rwystrau i symudiadau pysgod neu'u haddasu	4
Gwella llifau a lefelau dŵr	Lleihau effeithiau llifau rheoledig a gwaith tynnu dŵr, adfer systemau llif mwy naturiol, gweithredu opsiynau i wella lefelau dŵr, megis effeithlonrwydd dŵr a mesurau ailgylchu, a ffynonellau a chyflenwadau amgen.	4
Rheoli rhywogaethau estron goresgynnol	Dileu a/neu reoli rhywogaethau estron goresgynnol yn unol â Chynlluniau Gweithredu cenedlaethol cyfredol ar rywogaethau goresgynnol. Mae'n cynnwys arfer da bioddiogelwch, megis GWIRIO-GLANHAU-SYCHU" a Mynd at Wraidd y Mater.	14
Adfer dŵr mwyngloddiau a thir wedi'i halogi	Adfer pyllau glo, mwyngloddiau metel a thir wedi'i halogi – yn cynnwys trin dŵr mwyngloddiau goddefol a gweithredol, capio rwbél, symud gwastraff i safleoedd tirlenwi, a dargyfeirio sianeli	2

Mesur	Disgrifiad	Nifer y cyrff dŵr
Lliniaru effeithiau llifogydd ac amddiffynfeydd arfordirol	Lleihau effeithiau strwythurau a gweithrediadau amddiffynfeydd llifogydd – gwella cysylltiadau, cynefinoedd a morffoleg drwy weithredu opsiynau drwy	7
	raglenni cyfalaf a chynnal, megis peiriannu meddal, agor cwlfertau, gwella caeadau llanwol, newid trefniadau carthu a rheoli llystyfiant. Mae'n cynnwys y rhaglen creu cynefinoedd cenedlaethol i fynd i'r afael â chywasgu arfordirol.	
Lliniaru effeithiau morgludiant, mordwyaeth a charthu	Asesu a gweithredu opsiynau ar gyfer addasu systemau carthu a lleihau effeithiau addasiadau ffisegol.	3
Lleihau effeithiau prosesau cronni adnoddau dŵr	Asesu a gweithredu opsiynau ar gyfer hwyluso symudiadau pysgod a gwella cynefinoedd.	2
Ymchwiliad newydd	Mae'n cynnwys ymchwiliadau i'r holl fethiannau, dirywiadau ac ardaloedd gwarchoddedig dŵr yfed newydd.	17
Arferion cynaliadwy arall ar gyfer rheoli'r tir a'r môr	Yn cynnwys mesurau i liniaru effeithiau o waith adeiladu a chynnal a chadw seilwaith, gan gynnwys o fewn safleoedd hyfforddi milwrol.	5
Lleihau effeithiau addasiadau ffisegol eraill	Gwella cysylltiadau, cynefinoedd a morffoleg drwy beiriannu meddal a thechnegau adfer.	1
Lleihau llygredd o danciau carthion	Targedu camau gweithredu i sicrhau bod tanciau carthion yn cael eu cynnal a'u cadw'n gywir. Lle bo angen, cyhoeddi hysbysiadau gwaith ffurfiol i berchnogion i adleoli neu newid tanciau a ffosydd cerrig.	7

Mesur	Disgrifiad	Nifer y cyrff dŵr
Lleihau llygredd o ollyngiadau carthion	Lleihau llygredd o ollyngiadau parhaus ac ysbeidiol, gan gynnwys prosesau trin ychwanegol mewn gwaith trin carthion (e.e. stripio ffosffad), ymchwilio i rwystrau mewn carthffosydd a mynd i'r afael â nhw, a gweithredu draenio cynaliadwy i leihau faint o ddŵr wyneb sy'n draenio i garthffosydd.	3
Gwaith penodol i gynefinoedd a nodweddion	Adfer a/neu gadwraeth gynefin benodol a nodweddion, yn cynnwys strwythurau naturiol (e.e. ogofau, brigiadau daearegol) a strwythurau dynol (e.e. pontydd, adfeilion)	11
Mynediad cynaliadwy a rheoli hamdden	Lleihau effeithiau erydu, amharu a difrod o gan weithgareddau ar y tir a'r dŵr, gan gynnwys mynd i'r afael â gyrru anghyfreithlon oddi ar y ffordd.	7
Tynnu agregau cynaliadwy	Lleihau a lliniaru effeithiau diwydiannau tynnu dŵr	4
Arferion amaethyddol cynaliadwy	Gweithredu mesurau sylfaenol ac ychwanegol fel rheoli slyri, silwair, olew tanwydd a chemegion amaethyddol yn gywir; gwahanu dŵr glân a dŵr brwnt; cynllunio gwaith rheoli maethynnau; lleiniau clustogi a ffensio glannau afon; cnydau gorchudd a rheoli pridd. Ar safleoedd N2k gallai fod angen gwneud newidiadau i systemau pori lle bo angen, gan gynnwys rheoli prysgwydd. Cydymffurfio â rheoliadau storio a gwasgaru o fewn Parthau Perygl Nitradau.	18
Rheoli pysgodfeydd yn gynaliadwy	Yn cynnwys mesurau ar gyfer pysgodfeydd dŵr croyw a morol i leihau a lliniaru effeithiau	7

Mesur	Disgrifiad	Nifer y cyrff dŵr
Datblygu morol cynaliadwy	Yn cynnwys datblygiadau ynni ar y môr, megis chwilio am olew a nwy ac ynni llanwol.	3
Rheoli coetiroedd a choedwigaeth yn gynaliadwy	Adfer glannau afon, datgysylltu draenau coedwig, monitro effeithiolrwydd y 5 prif risg sy'n gysylltiedig â choedwigaeth a defnyddio coedwigaeth a choetiroedd i leihau llygredd gwasgaredig.	9
Mynd i'r afael â chamgysylltiadau a llygredd gwasgaredig trefol	Ymchwilio i gamgysylltiadau â draenau dŵr wyneb a'u datrys (mewn eiddo preswyl a masnachol) a gweithredu cynlluniau draenio cynaliadwy (SDCau) i leihau llygredd gwasgaredig.	1
Rheoli gwastraff	Yn cynnwys rheoli rwbél a slwtsh, tipio anghyfreithlon a sbwriel	4

Mae manylion mesurau lleol penodol i'w gweld ar wefan **Arsylwi Dyfroedd Cymru**, ac ymysg rhai enghreifftiau o gamau gweithredu sydd eisoes ar waith mae:

- Perchenogion tir yn gweithio i leihau effaith llygredd gwasgaredig amaethyddol trwy reoli dŵr ffo, osgoi erydiad ochrau cloddiau ac annog arfer da
- Mae cwmnïau gollyngiadau carthion preifat a Dŵr Cymru yn gweithio i atal neu wella gollyngiadau carthion amhriodol yn y tarddle, ac o ganlyniad rheoli solidau gormodol, bacteria a maetholion yn mynd i mewn i'r system afonydd.
- Mae Cyfoeth Naturiol Cymru yn gweithio gyda phartneriaid i ddod o hyd i ddatrysiad, ac arian, i drin y dŵr mwynglawdd ym Mwynglawdd Copr Mynydd Parys.
- Mae Cyfoeth Naturiol Cymru'n cynnal ymgyrchoedd atal llygredd mewn is-dalgylchoedd penodol, megis Afon Wygyr er mwyn mynd i'r afael â llygredd gwasgaredig sy'n effeithio ar draeth Bae Cemaes.
- Prosiect Mawndir Môn – mae'r partneriaid yn cynnwys Cyngor Sir Ynys Môn ac Ymddiriedolaeth Bywyd Gwylt Gogledd Cymru. Gwaith i adfer gwlypdiroedd a thir cyfagos o amrywiaeth dwys o fewn dalgylch Ardal Cadwraeth Arbennig Corsydd Môn.

5.2 Adborth ar flaenoriaethau a datrysiadau

Amlygwyd pryderon ynghylch y statws presennol a godwyd fel rhan o'r ymgynghoriad ac yn y gweithdy yn Adran 4, a thrafodwyd hefyd y datrysiadau a'r blaenoriaethau. O'r materion a godwyd, nodwyd y canlynol fel y blaenoriaethau:

- **Llygredd o danciau carthion a draeniad preifat nad ydynt yn rhan o system garffosiaeth gyhoeddus** Yn effeithio ar ddŵr wyneb a dŵr daear
Mae'r datrysiadau arfaethedig yn cynnwys – rhagor o deithiau cerdded ar hyd yr afonydd yn y gaeaf, adrodd am broblemau mewn afonydd a nentydd llai, addysg, ymgysylltiad y gymuned, cyhoeddusrwydd am gynnal a chadw a rhif ffôn i adrodd am ddirywiad, defnyddio gorfodaeth fel opsiwn terfynol.
- Mae **llygredd gwasgaredig amaethyddol** yn effeithio ar ddŵr wyneb a dŵr daear
Mae'r datrysiadau arfaethedig yn cynnwys – creu cors fawr, llai o reoli tir yn ddwys, gwell cynlluniau amaeth-amgylchedd, hyrwyddo arfer da, datblygu cymhellion, ffensio, plannu coed, profi'r pridd a chynllunio rheoli maethynnau.
- **Cynnydd yn y galw am ddŵr ar Ynys Môn** er enghraifft ar gyfer Wylfa Newydd, gorsafoedd pŵer sglodion coed
Mae datrysiadau arfaethedig yn cynnwys – mynd i'r afael â gollyngiadau, edrych ar gyflenwadau o'r tir mawr, newid lleoliad y diwydiant, gwella casglu dŵr e.e. ystyried cronfeydd dŵr ar ffermydd (mae'n lleihau galw o lefydd eraill), cynlluniau draeniad trefol cynaliadwy
- **Dirywiad mewn cynefinoedd a rhywogaethau dŵr**
Roedd y datrysiadau arfaethedig yn cynnwys: adfer cyforgorsydd mawn a rhwystro ffosydd i ddal y dŵr yn ôl, adfer cynefinoedd y glannau er mwyn iddynt weithredu fel clustog rhag dŵr ffo ar y tir a helpu i atal erydu.

5.3 Meysydd i'w targedu ar gyfer 2015-21

Rydym wedi gweithio ledled Cyfoeth Naturiol Cymru i ddatblygu rhaglen fforddiadwy o fesurau lleol a chenedlaethol, yn seiliedig ar ein dealltwriaeth gyfredol o adnoddau presennol. Byddwn yn canolbwyntio ar y canlynol:

- Atal dirywiad ym mhob corff dŵr
- O fewn Ardal Basn Afon Gorllewin Cymru – gwella cydymffurfiaeth gyda statws da cyffredinol mewn 21 o gyrff dŵr sydd ar hyn o bryd yn ganolog/gwael, a hefyd gwella pedwar corff dŵr gwael i statws canolog.
- Targedu risgiau yn lleol mewn ffordd integredig i gyflawni gwelliannau amgylcheddol yng nghyrrff dŵr y Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr ac ardaloedd gwarchoddedig, gan gynnwys ardaloedd sy'n warchoddedig am eu cynefinoedd a rhywogaethau dŵr.
- Canfod lle y gellir cyflawni gwelliannau sylfaenol yn ystod yr ail gylch, a lle y bydd angen mesurau pellach i gyflawni newid cyffredinol mewn statws ecolegol.
- Datblygu ein hagwedd tuag at reoli adnoddau naturiol trwy weithio ar lefel dalgylch lleol a chael y buddiannau ehangach a gyflawnir trwy'r Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr.

Nid yw'r crynodeb a roddir isod yn gynhwysfawr, mae'n rhoi cipolwg o'r wybodaeth sydd ar gael ar hyn o bryd, a bydd yn cael ei diweddarau yn rheolaidd - cyfeiriwch at **WWW** am wybodaeth bellach.

Tabl 4. Cyrff dŵr y bydd Cyfoeth Naturiol Cymru'n eu targedu yn Nalgylch Rheoli Ynys Mon i gyflawni gwell statws erbyn 2021

Cod adnabod y corff dŵr	Enw	Statws targed	Manylion
GB110102059100	Tan R'Allt	Da erbyn 2021	Am ragor o wybodaeth ynglŷn â'r cyrff dŵr targed, gweler gwefan Arsylwi Dyfroedd Cymru
GB110102059170	Wygyr		
GB41001G204200	Ynys Mon Central Carboniferous Limestone		

Rhaglen ymchwiliadau

Mae angen ymchwilio pob corff dŵr nad yw achos yr effaith niweidiol yn hysbys eto. Mae hyn yn berthnasol yn achos cyrff dŵr sy'n methu a'r rhai sydd wedi dirywio yn ystod y cylch cyntaf.

Rhaglen Natura 2000 – gweithredoedd ar droed / arfaethedig

Rhaid i'r rhaglen o fesurau RBMP gynnwys unrhyw fesurau sy'n angenrheidiol er mwyn llwyddo i gydymffurfio â safonau ac amcanion ar gyfer safleoedd Natura 2000 (N2K) a restrir yn y gofrestr ardaloedd a warchodir.

Mae'r rhestr isod yn grynodedb o safleoedd ble mae mesurau Cynlluniau Gwella a Flaenoriaethwyd (PIP) ar waith / yn yr arfaeth. Nid yw'n crynhoi pob un o'r gweithredoedd gofynnol. (Gellir cael gwybodaeth bellach drwy gysylltu â CNC:

enquiries@naturalresourceswales.gov.uk)

Mae nifer y gweithredoedd a gynllunnir yn isel yn rhannol am ei bod hi'n anodd asesu beth allai gael ei gyllido wedi 2015/6. Bydd ein huchelgais ar gyfer yr ail gylch y n datblygu wrth i gyfleoedd/ cyllid ddod ar gael. Rydym wedi adnabod 42 gweithred flaenoriaeth bellach yn Nalgylch Rheoli Bae Caerfyrddin a Gŵyr y gellir eu symud yn eu blaenau pan gwyd y cyfle.

Rydym hefyd wedi gweithio gyda rhanddeiliaid i ddatblygu a chynllunio nifer o weithredoedd strategol er mwyn cefnogi darparu amcanion N2K. Cynhwysir y rhan yn y Rhaglen o Fesurau diwygiedig.

Mae'r tabl isod yn dangos y safleoedd Natura 2000 ble mae gweithredoedd ar waith neu yn yr arfaeth, gellir cael rhagor o wybodaeth am y gweithredoedd ar wefan WWW.

Mesurau Cynlluniau Rheoli Perygl Llifogydd

Mae gwybodaeth bellach ynglŷn â mesurau lleol ar gael yn adran crynodeb o'r dalgylch y Cynllun Rheoli Perygl Llifogydd diweddaraf.

Tabl 5. Rhestr o safleoedd N2K ble mae mesur yn arfaethedig neu ar waith

Safle N2k	Arfaethedig	Ar waith
Corsydd Mon		1
Y Fenai a Bae Conwy	2	
Y Twyni o Abermenai i Aberffraw		2

Adnabod eich Afon – Cynlluniau Dalgylch Eogiaid a Brithyllod y Môr

Mae CNC yn casglu amrywiaeth o ddata penodol am rywogaethau o eogiaid at ddibenion rheoli a chaiff yr wybodaeth ei chyflwyno yn y Crynodebau Dalgylch Eogiaid a Brithyllod y Môr lleol. Mae offer, mesuriadau a chasglu data penodol i rywogaethau o eogiaid fel canlyniadau electrobysgota, daliadau a gyhoeddir ac amcangyfrifon dyddodiadau wyau eog blynyddol yn cael eu defnyddio i lywio buddsoddiad parhaus mewn cynlluniau llwybrau pysgod ac adfer cynefinoedd. Caiff y crynodebau hyn eu diweddarau'n flynyddol ac maent yn sicrhau bod blaenoriaethau effeithiol mewn cyrff dŵr i wella pysgodfeydd rhywogaethau o eogiaid. Mae'r camau gweithredu sydd wedi eu cynllunio bob amser yn cael eu cyflawni ar y cyd â phartneriaid ac yn cyfrannu at wella ac amddiffyn yr adnodd gwerthfawr hwn yng Nghymru. Ceir gwybodaeth bellach trwy gysylltu â CNC:

ymholiadau@cyfoethnaturiolcymru.gov.uk

Rhaglen y cwmnïau dŵr

Mae nifer o fesurau sy'n ofynnol gan gwmnïau dŵr o fewn Cynllun Rheoli Basn Afon 2015. Cafodd dyraniad cyllid ei gynnwys ar gyfer y mesurau hyn yng nghynlluniau busnes y cwmnïau a gyflwynwyd i Ofwat ar gyfer y cyfnod 2015-2020. Bydd Cyfoeth Naturiol Cymru ac Asiantaeth yr Amgylchedd yn cyhoeddi Cynllun Amgylcheddol Cenedlaethol diwygiedig gyda manylion yr holl fesurau i gwmnïau dŵr yn gynnar yn 2016. Mae'r Cynllun Amgylcheddol Cenedlaethol yn nodi'r gwelliannau sydd eu hangen i gydymffurfio â'r holl ddeddfwriaeth ansawdd dŵr.

Mae amlinelliad o'r mesurau a gynhwysir yn y dalgylch rheoli hwn i'w weld yn y tabl isod a cheir gwybodaeth bellach ar wefan **Arsylwi Dyfroedd Cymru**.

Tabl 6. Ymchwiliadau a chynlluniau gwella cwmnïau dŵr

Cod adnabod y corff dŵr	Enw	Canlyniad
GB110102059000	Goch Dulas	Ymchwiliad i'w gynnal, lle mae asedau cwmni dŵr yn cyfrannu at y rhesymau dros beidio â chyflawni statws da
GB110102058980	Anglesey	Archwilio i'r peryglon l ansawdd dŵr yfed
Multiple	CEFNI	
GB681010450000	Holyhead Strait	Modelu arfordirol a rhwydwaith i allu cynllunio sut i fodloni gofynion pysgod cregyn y Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr.
GB521010207500	CEFNI	
GB641010620000	Anglesey North	
GB641010620000	Anglesey North	Ymchwiliadau i effeithiau asedau ar draethau ymdrochi penodedig.

5.4 Amcanion amgen

Rydym wedi nodi 10% o gyrff dŵr lle rydym wedi ymestyn y terfyn amser neu wedi gosod amcan llai llym (llai na da) oherwydd natur y broblem neu'r mesurau gofynnol. Rydym wedi rhoi cyfiawnhad ym mhob achos.

Tabl 7. Amcanion amgen a chyfiawnhad

Amcan amgen	Cyfiawnhad	Nifer y gyrff dŵr	Corff dŵr
Dedlein wedi'i ymestyn	Ni wyddys achos yr effaith andwyol	2	Bae Caergybi, Crigyll/Caradog catchment – Llanfaelog
	Amser adfer ecolegol	1	Carreg Galch Carbonifferaidd Canolog Ynys Môn
Nod llai llym	Annichonadwy yn dechnegol – cynllun dŵr pwll glo	1	Dŵr daear eilaidd Ynys Môn

5.5 Cyfleoedd ar gyfer partneriaethau

Mae sawl cyfle i gael arian allanol, a allai gefnogi prosiectau sy'n cyfrannu tuag at ganlyniadau'r Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr. Mae gan bob cronfa ei blaenoriaethau, dyraniad cyllidebol a phroses ymgeisio ei hun. Mae'r mathau o arian i'w hystyried yn cynnwys:

- Cronfeydd Ewropeaidd – Mae'r UE yn darparu arian o amrywiaeth eang o raglenni – ewch i wefan Swyddfa Cyllid Ewropeaidd Cymru i gael rhagor o wybodaeth.
- Arian Loteri – megis Cronfa Dreftadaeth y Loteri, Loteri Cod Post a'r Gronfa Loteri Fawr y mae ganddynt amrywiaeth o raglenni o £5000 hyd at filiynau o bunnoedd.
- Elusennau, ymddiriedolaethau a sefydliadau – mae llawer o'r rhain yn gweithredu ac yn aml mae ganddynt ffocws penodol – un ai yn ddaearyddol neu'n destunol a byddant yn cefnogi elusennau a phrosiectau lleol.
- Busnesau a chyfleoedd am nawdd – gan gynnwys manteisio i'r eithaf ar y gost o brynu bagiau cario yng Nghymru!
- Cyrff cyhoeddus – gallai fod gan awdurdodau lleol, Llywodraeth Cymru, Llywodraeth y DU a CNC gyfleoedd blynyddol am arian neu gystadlaethau untro ar gyfer eu meysydd â blaenoriaeth.
- Cyllido torfol – casglu cefnogaeth o amrywiaeth eang o gyllidwyr a nifer ohonynt, yn aml yn cynnwys unigolion ac fel arfer defnyddio'r rhyngwyd i godi ymwybyddiaeth o brosiect penodol y mae arno angen arian.
- Masnachu – yn gynyddol, mae cyllidwyr am gefnogi sefydliadau gan ystyried cynaliadwyedd tymor hwy felly gall datblygu cyfleoedd masnachu fod yn rhywbeth i'w ystyried yn ogystal.

Bydd gan eich Cyngor Gwirfoddol Sirol a Chyngor Gweithredu Gwirfoddol Cymru wybodaeth ddiweddar am gyfleoedd megis y rhain yn ogystal â'r holl gymorth arall sydd ar gael.

6. Gwarchod Dyfroedd Cymru

Yn ystod cam gweithredu'r cynllun rheoli basn afon cyntaf, gofynnodd llawer o'n partneriaid a'n rhanddeiliaid am fynediad at ddata a gwybodaeth i'w cynorthwyo i helpu i ddarparu gwelliannau amgylcheddol lleol. Roedd nifer o randdeiliaid yn teimlo ei bod yn anodd llywio'r cynllun cyntaf a chael mynediad ato yn lleol. O ganlyniad, gyda chymorth a chyfraniad gan baneli cyswllt dalgyrch y basn afon, datblygwyd offeryn ar y we o'r enw **Arsylwi Dyfroedd Cymru**. Mae'n offeryn ar y we sy'n ofodol ac yn rhyngweithiol ac sy'n darparu gwybodaeth gefnogol a haenau o ddata.

Byddwn yn parhau i ddatblygu'r offeryn hwn ac rydym yn ei ystyried yn gyswllt hanfodol rhwng y cynllun rheoli basn afon mwy strategol a darpariaeth leol. Mae'n galluogi'r defnyddiwr i gael mynediad at wybodaeth ar:

- ddata ddisbarthiad ar raddfa'r corff dŵr
- rhesymau dros beidio â chyflawni statws da
- amcanion
- mesurau/gweithredoedd, gan gynnwys gwybodaeth am ardaloedd gwarchoddedig
- prosiectau partneriaeth

Mae modd adalw data mewn nifer o fformatau (taenlenni a chrynodebau). Mae canllaw i ddefnyddwyr yn ogystal â chwestiynau cyffredin wedi'u cynnwys â'r offer ac mae modd cael mynediad iddynt trwy ddolen ar yr hafan.

Dolen at y dudalen hafan: <http://waterwatchwales.naturalresourceswales.gov.uk/cy/>

**Cyfoeth
Naturiol**
Cymru
**Natural
Resources**
Wales

Cyhoeddwyd gan:
Cyfoeth Naturiol Cymru
Tŷ Cambria
29 Heol Casnewydd
Caerdydd
CF24 0TP

0300 065 3000 (Llun-Gwe, 8am – 6pm)

ymholiadau@cyfoethnaturiolcymru.gov.uk
www.cyfoethnaturiolcymru.gov.uk

(h) Cyfoeth Naturiol Cymru

Cedwir pob hawl Gellir atgynhyrchu'r ddogfen hon gyda chaniatâd
Cyfoeth Naturiol Cymru